

Danijele Doblanović, *Žrvanj života. Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća*, Zagreb: Srednja Europa, 2017., 327 str.

U izdanju Srednje Europe iz Zagreba, izdavača koji nas redovito dariva novim povijesnim studijama, svjetlo je dana ugledala knjiga *Žrvanj života. Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća* Danijele Doblanović. Knjiga analizira stanovništvo Savičente, župe i feudalne jurisdikcije, tijekom punih dvaju stoljeća, uzimajući u obzir dinamiku njegova doseljavanja i ponašanja. Premda se u posljednje vrijeme objavljuje sve više radova iz područja povijesne demografije, ova je knjiga izuzetno važna jer je prvi put obrađen dulji vremenski period jednoga istarskog feudalnog područja koje je bilo pod mletačkom vlašću, a dosad su predmetom različitih analiza uglavnom bila područja komuna, ali ne i feudalnih jurisdikcija pod mletačkom vlašću.

Autorica vrlo iscrpno prikazuje stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća. Knjiga se sastoji od predgovora i petnaest poglavlja. Nakon predgovora u uvodnom se dijelu (str. 1 – 10) autorica osvrće na dosadašnja povijesno-demografska istraživanja istarskoga područja i na izvore na kojima se temelji knjiga. Glavni izvori koje je koristila jesu matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih te knjige stanja duša. Autorica ponajprije daje kratak uvid u matične knjige kao izvore te početke njihova vođenja, kao i u knjige stanja duša (*Status animarum*), a potom se posebno osvrće na matične knjige župe Savičenta koje čine i okosnicu njezinih istraživanja. No, osim spomenutih izvora autorica je koristila još čitav niz izvora, poput različitih popisa stanovništva, bilježničkih knjiga, biskupskih vizitacija i drugih te su na taj način popunjene rupe koje postoje u pojedinim izvorima. Naposljetku se autorica osvrće i na kvalitetu samih izvora na kojima je radila i na njihovu sačuvanost.

Nakon uvodnoga dijela slijedi poglavlje »Povijest Savičente« (11 – 22). Autorica govori o nastanku utvrde, odnosno kaštela, te njenoj upravi i gospodarstvu. Potom posebno poglavlje posvećuje *broju stanovnika* (23 – 35). Ponajprije nas upoznaje s kretanjem broja stanovnika na području mletačke Istre u razdoblju ranoga novog vijeka, a potom se osvrće i na kretanje broja stanovnika u samoj Savičenti. To joj je poslužilo kao uvod u analizu *prirodnoga kretanja stanovništva* (37 – 43) koje prikazuje na temelju podataka o natalitetu, odnosno kretanju broja rođenih u promatranom razdoblju, i mortalitetu.

U poglavlju »Rođenja« (45 – 63) autorica je analizirala sezonska kretanja začeca i rođenja. Pritom je posebno obratila pozornost na stanovništvo koje se pretežito bavilo poljoprivredom te na ono koje se pretežito bavilo obrtima. Analizirala je koliko su crkvene norme, a koliko način života i rada utjecali na začeca. Vidljivo je da su presudnije od crkvenih zabrana na začeca ipak utjecali način života i rada, pa je manje začeca bilo u jesen, u razdoblju intenzivnih poljskih radova, nego na proljeće kad je prema crkvenom kalendaru padalo razdoblje odricanja, odnosno korizme, premda se pučanstvo u pravilu pridržavalo korizmene zabrane sklapanja brakova. Zanimljivo je to što nije uočeno veće odstupanje u začecima ni kod obrtnika kod kojih poljski radovi ipak nisu bili presudni za obavljanje njihove osnovne djelatnosti. Stoga se linije začeca na grafikonu velikim dijelom podudaraju s

onima koje se tiču populacije vezane uz zemlju. Nadalje, autorica je analizirala broj poroda odnosno ritam rađanja kod bračnih parova, trajanje reproduktivnoga razdoblja i pojavu blizanaca čije rađanje u župi nije bila učestala pojava. Posebno se osvrnula i na predbračna začeca, koja su uglavnom predstavljala izuzetak. Osim spomenutoga, donosi podatke i o izvanbračnoj, nezakonitoj djeci, odnosno onoj čiji roditelji nisu bili u zakonitom braku. Neka su od te djece bila napuštena, nekima su bili poznati otac i majka, a nekima samo majka. Autorica navodi nazive kojima su takva djeca zabilježena u knjizi, mjesta na kojima su mogla biti napuštena, potom učestalost rađanja, ali i činjenicu da su nerijetko majke koje su rađale izvanbračnu djecu dolazile iz neke druge župe. Spomenute je podatke uspoređivala i s ostalim istarskim župama za koje su slične analize već napravljene.

U poglavlju »Vjenčanja« (65 – 94) autorica je analizirala dob mladenaca prilikom sklapanja braka, dobnu razliku među parovima, brakove udovaca i udovica, sezonska kretanja broja vjenčanih, sklapanje brakova s partnerom iz druge župe. Autorica govori i o privatizaciji proslave vjenčanja i s time u svezi o promjenama dana u tjednu kad su sklapani brakovi. Naime, s vjenčanjima su bili povezani mnogi običaji, a nije nevažan bio ni odabir dana kad će se brak sklopiti. Njezina je analiza pokazala da su se vjenčanja krajem 16. stoljeća u velikom postotku (preko 40 %) sklapala nedjeljom, u danu kad je veći dio zajednice sudjelovao na nedjeljnoj misi, te je vjenčanje bilo javna stvar u kojoj je na neki način sudjelovala i čitava zajednica. I u sljedećim je razdobljima, premda je pomalo opadao, još uvijek bio velik postotak (preko 30 %) sklopljenih brakova upravo u nedjelju da bi krajem 19. st., odnosno do 1900., taj postotak značajno opao i spustio se do 2 %. Autorica sugerira da upravo opadanje nedjeljnih vjenčanja pokazuje kako je bilo više onih koji su vjenčanje nastojali učiniti intimnijim obredom, odnosno podijeliti ga s bliskim osobama, a ne nužno s cijelom zajednicom. Nadalje, autorica je analizirala i brakove koji su se sklapali istoga dana te moguće razloge tomu, ali i sklapanje unakrsnih brakova. Posebnu je pozornost posvetila i odabiru svjedoka na vjenčanju, koji nisu nužno bili bliski prijatelji mladenaca, a velik su udio među svjedocima činili oni koji su određenom službom, poput zvonara, bili povezani sa samom crkvom ili se, pak, radilo o klericima – dakle, osobe koje su i fizički stanovale i nerijetko boravile u blizini same crkve. Zanimljivo je da su svjedoci u pravilu bili muškarci i da je u 18. st. u analiziranom razdoblju od pedeset godina zabilježena samo jedna žena kao svjedokinja na vjenčanju.

Slijedi poglavlje naslovljeno »Smrt« (95 – 118) u kojem autorica donosi analizu sezonskih kretanja smrtnosti, analizira dob umrlih, posebno se osvrće na smrtnost dojenčadi te na smrtnost osoba starijih od pedeset godina. Što se smrtnosti dojenčadi tiče, autorica upozorava da upravo ovi podatci najviše odražavaju socijalne i demografske prilike pojedinoga područja te da je upravo njihova smrtnost prije tranzicije mortaliteta bitno određivala demografsku strukturu određene zajednice. Glavni čimbenici o kojima je ovisila smrtnost djece bili su njihovo opće zdravlje prije rođenja, kao i uvjeti u svezi s porodom, dojenjem i prehranom te higijena i medicinski uvjeti. Autorica navodi kako je u ranonovojekovlju stopa smrtnosti djece do prve godine života svugdje bila viša od 100 %. Ni Savičenta u tom smislu nije predstavljala izuzetak. Autorica navodi da je tijekom čitavoga 18. stoljeća udio smrtnosti novorođenčadi bio preko 10 % određene godine, a često i preko 20 %.

Uzroci u pravilu nisu navedeni, a velik je dio djece, oko 44 %, umirao u prvim nekoliko dana po porodu. O tome autorica donosi detaljne podatke po promatranim godinama i starosti djece. Što se, pak, tiče smrti osoba starijih od pedeset godina, autorica navodi da su oni činili tek petinu ukupno umrlih te donosi analize po desetljećima i po spolu. Nadalje, autorica govori o uzrocima smrti, ali upozorava i na nedostatak podataka o tome jer su se u analiziranim maticama uzroci sustavno počeli bilježiti tek od 1816. godine. Dotad su ponekad zabilježene pojedine epidemije (poput pojave velikih ili crnih boginja) ili, pak, ponekad smrti uslijed poroda. Razlog nesustavnu bilježenju bolesti i uzroka autorica vidi u onodobnom nepoznavanju bolesti, kao i nedostatku liječnika. Osim bolesti ljudi su umirali i prilikom nesretnih slučajeva ili ubojstava što je u matici također bilo zabilježeno. Naposljetku autorica analizira i mjesta ukopa u Savičenti. Naime, na grobljima, pa tako i u Savičenti, postojala su mjesta za ukope uglednijih i bogatijih pripadnika zajednice, koja su svjedočila o statusu i ugledu pokojnika, pa je i na temelju toga vidljivo da ni nakon smrti svi stanovnici nisu bili isti.

Osim što je provela iscrpnu analizu matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih, autorica je posebnu pozornost posvetila i *strukturi kućanstava i stanovništva* (119 – 147), analizirajući veličinu i sastav kućanstava u tri različita stoljeća na temelju popisa duša i knjiga *Status animarum* iz 1613., 1734. i 1814. godine, pomoćno osoblje u kućanstvima te strukturu stanovništva po dobi i spolu.

Posljednja je poglavlja autorica posvetila analizi prezimena te nadijevanju imena u Savičenti. U poglavlju »Prezimena od 1613. do 1814.« (149 – 171) autorica pokazuje da se na temelju prezimena mogu vidjeti smjerovi doseljavanja stanovništva, a potom i pratiti njihova zanimanja s obzirom na smjer doseljavanja. No, autorica nije stala samo na tome. Naime, konzultirajući različite vrste izvora nastojala je rekonstruirati i socijalnu topografiju kaštela Savičenta 1734. godine, locirajući pojedine obitelji i zanimanja u pojedinim dijelovima mjesta.

U poglavlju »Nadijevanje imena u Savičenti (1734-1813)« (173 – 187) analizirala je nasljeđivanje imena i nadijevanje imena prema katoličkom kalendaru, i to za muška i za ženska imena. Što se tiče nadijevanja imena, analiza je pokazala da je značajnu, premda ne i jedinu, ulogu prilikom nadijevanja imena igrao katolički kalendar, odnosno autorica ističe povećano nadijevanje pojedinim imena s obzirom na svetce koji se slave u pojedinom mjesecu. Nadijevanje imena autorica je usporedila i s pojedinim istočnojadranskim župama za koje su rađene slične analize, pa je vidljivo da su pojedina imena ipak bila karakteristična za neka mjesta unatoč tome što se u većini mjesta slijedio katolički kalendar, odnosno da su pojedini svetci bili više štovani u jednim, a manje u drugim mjestima.

Na kraju slijede »Zaključak« (189 – 196), »Grafikoni« (197 – 237, koji zorno prikazuju provedene analize, sažetak na engleskom jeziku (239 – 242) i »Literatura« (243 – 251). Naposljetku autorica donosi i priloge (253 – 327): »Popis duša u Savičenti 1613. godine (*Descrizione di tutte le anime del Castel di S. Vincenti e suo Territorio*)«, »Prijepis knjige Stanja duša iz 1734. za kaštel Savičentu«, potom podatke iz *Knjige stanja duša iz 1814.* te dva anagrafa, iz 1780. i 1790. godine.

Knjiga *Žrvanj života* vrijedan je doprinos istarskoj, ali i hrvatskoj historiografiji. Naime, ovako sveobuhvatna analiza stanovništva još nije napravljena ni za jednu istarsku feudalnu jurisdikciju koja je bila pod mletačkom vlašću, pa u tom smislu može poslužiti i kao primjer za analizu ostalih sličnih područja, kaštela i *terra*, ali i pojedinih komuna za koje dosad uglavnom postoje samo djelomične analize. Kao što je već naglašeno, autorica je vješto analizirala izvore popunjavajući ostalim izvorima, poput popisa stanovništva, bilježničkih knjiga, biskupskih vizitacija i dr., praznine osnovnih izvora i matičnih knjiga. Za potrebe ovoga istraživanja korišteno je gradivo domaćih svjetovnih i crkvenih arhiva, ali i inozemno arhivsko gradivo u svezi s Istrom, ponajprije ono pohranjeno u mletačkom arhivu. Autorica slijedi i suvremene trendove zapadnoeuropske povijesne demografije vješto se služeći stranom literaturom i istraživanjima, pa se ovo djelo uklapa i u suvremenu zapadnoeuropsku povijesnu demografiju, a svakako će i budućim istraživačima poslužiti kao mogući model istraživanja stanovništva, posebice manjih mjesta, za koja postoje veće mogućnosti za cjelovitiju analizu tijekom duljega vremenskog razdoblja.

Marija Mogorović Crljenko